

Heeft de Gentse kunstbiotoop wel een smoel?

'WIJ ZIJN ANDERS GEBEKT'

Het stadsbestuur, luidt het in het jongste bestuursakkoord, heeft de ambitie "om Gent op de culturele kaart te zetten als belangrijkste vernieuwer van de Vlaamse culturele scene". De stad investeert in culturele infrastructuur, door de uitbouw van de 'cultuurkilometer': van de Bijlokesite (het Stadsmuseum STAM), tot de Leopoldskazerne en de cultuursite Citadelpark. Bestaat er dan zoiets als een Gents cultuurmodel? En wat is de rol van het museum? Gesprek met artistiek directeur Philippe Van Cauteren én zakelijk directeur Philippe Vandenweghe van het S.M.A.K..

Paul DEPONDT

Gent heeft geen smoel, vonden sommigen, de stad heeft geen duidelijk profiel. In een bescheiden litane, in 'Figuren/Essays' (1995), merkte Bart Verschaffel ooit op: "Gent heeft geen gezicht." Hij vond dat Brugge zichzelf en anderen het beeld voorhoudt van een 'historische stad'; Antwerpen is een 'kosmopolitische havenstad', Leuven een 'universiteitsstad'. "Maar Gent kiest niet een beeld waarin het zichzelf met liefde herkent, het identificeert zich niet met een beeld of beschrijving van zichzelf." Klopt dat oordeel? Heeft Gent geen karakter? Vijftien jaar na Verschaffels opmerking profileert de stad zich steeds uitdrukkelijker als een 'stad van kennis en cultuur' en is een begrip als 'city-marketing' voor het gemeentebestuur ook geen loos begrip meer. Toch vraagt men zich in Gent af of een eenduidige identiteit wel wenselijk is. De stad sprak zich de afgelopen jaren uit voor een scherpere profilering, maar anderzijds wil de stad ook geen verstikkende identificatie. Gent, schreef Pascal

Gielen in 'Kleine dramaturgie voor een artefactenstoet - Omtrent Gent Cultuurstad' (2000), een rapport over het toen nog te bouwen stadsmuseum en de synergie tussen de Gentse musea, is kennisstad, moderne industriestad, distributiestad, cultuurstad, toerismestad en winkelstad. Gent heeft duidelijk allang veel meer gezichten. En het is vooral ook een stad van 'solisten'. Philippe Van Cauteren (artistiek directeur van het S.M.A.K.): "Het introverte Gent is een stad die historisch altijd naar binnen gekeken heeft. Antwerpen kijkt, door de haven, naar buiten. Bij mijn weten had Antwerpen in de middeleeuwen geen abdijen; Gent had die wel. Het waren plekken van introspectie en onderzoek, van leescultuur en denken, helemaal naar binnen gekeerd. Het extroverte Antwerpen is de stad van de barok, van het vertoon." Philippe Vandenweghe (zakelijk directeur van het S.M.A.K.): "Wij zijn in Gent anders gebekt. Je kunt van de Gentse kunstbiotoop, met zijn

musea, kunstinitiatieven, verzamelaars en kunstinstututen, een soort model creëren. Er wordt eigenlijk niet zo vaak gedacht in zulke termen."

EINZELGÄNGER

Van Cauteren: "Gent is het verhaal van einzelgänger. Gent heeft geen Guillaume Bijl, geen Jan Fabre en ook geen Luc Tuymans. Hier heb je Peter Buggenhout, Berlinde De Bruyckere, Jan Van Imschoot, Michaël Borremans, bijna allemaal solisten. Er worden geen cohorten gevormd, zoals in Brussel, de clans rond Joëlle Tuerlinckx of Michel François, of in Antwerpen, rond Tuymans en Bijl. Om erbij te horen, moet je op een bepaalde manier over kunst spreken, een bepaalde smaak hebben, aan bepaalde criteria beantwoorden. Maar de ene clan kijkt ook naar de andere. Er is - om het, net als Philippe, in orithologische termen uit te drukken - soms wel baltsgedrag tussen die clans."

"Ik ben een boek aan het lezen over 'de wijsheid van de vogels'. Er zijn er die de geluiden leren van andere vogels, niet alleen van hun soortgenoten, zelfs geluiden van vogels die een bedreiging kunnen zijn. Ik lees hoe ze hun omgeving vormen, hun territorium. Ze doen dat vanuit een soort waarneming van het andere, vanuit een empathie, een gevoeligheid voor alles wat andere vogels - zeg maar kunstenaars - omringt. Vroeger dacht ik dat de kunstwereld een brede 'open mind' had; later ontdekte ik hoe die wereld soms heel territoriaal en conservatief denkt. Ieder zegt: dat is van mij!"

Vandenweghe: "Er is duidelijk nog een zeer grote territoriumafbakening, ook bij musea. Die remt samenwerking af. Wat zou je kunnen doen om die afbakening te doorbreken? Hoe kun je in het veld van de beeldende kunst samenwerking bevorderen? Dat lijkt me een noodzakelijke insteek. Natuurlijk ben je bezig met het huis, maar dat huis, het museum, bevindt zich in een veld. Als je dat negeert is dat niet goed voor het huis en voor de ontwikkeling van dat veld. Iets concreter: je moet als museum verder kijken dan je achtertuin." Het S.M.A.K. is een instelling 'in progress' die zich permanent in vraag stelt. In dat huis is niet alleen de verzameling gehuisvest; het is ook "een forum voor artistieke vernieuwing en discours" en "een plek van herinneringen". De geschiedenis van de Gentse kunstscene is belangrijk?

Van Cauteren: "Die culturele en intellectuele tradities spelen mee. Het gaat om het dialect van een plek. Daarom hanteren we altijd in ons beleid het verleden als een soort toetssteen, niet om dat fundament permanent te celebreren. In Antwerpen is het M HKA er door een politieke beslissing gekomen. Het was er ineens. Net als wij zoekt Bart De Baere nu iets gelijkaardigs op, door terug te keren naar de Antwerpse happenings en performances, naar Panamarenko, naar Artefactum. Hij wil een soort historiciteit creëren. Dat is het dialect van een plek, zoals ook New York een dialect heeft. Het heeft te maken met de context. Dat is een belangrijk gegeven: je moet die geluiden kunnen opvangen, zoals je vogels herkent."

KATALYSATOR

Van Cauteren: "Het veld is veranderd. Er was en is een defensieve houding bij veel instellingen, maar dat hoeft niet noodzakelijk slecht te zijn - het kan uiteindelijk leiden tot een identiteitsvorming die op iets anders gebaseerd is, namelijk op specifieke en gearticuleerde samenwerking. We zijn allemaal met hetzelfde bezig, zij het op een verschillende manier. Binnen het CAHF (Contemporary Art Heritage Flanders, het overleg tussen de vier belangrijkste musea van hedendaagse kunst) willen we streven naar meer samenwerking, we willen onze plannen met elkaar bespreken. Maar waarom blijft het nog steeds een oppositioneel verhaal?"

"Het museum zou kunnen optreden als een katalysator en een ontmoetingsplaats voor verschillende partners uit de Gentse kunstscene. Hier kunnen mensen komen die op andere plekken diametraal tegenover elkaar staan. Zo kunnen nieuwe initiatieven ontstaan. We werken nu samen met het kunsttijdschrift Gagarin. Hun visie sluit aan bij de onze. Het museum is een vergrootglas. Door Gagarin te koppelen aan dit huis, zonder iets aan hun concept te veranderen, hou je er een vergrootglas boven. Dat kun je ook doen voor kunstenaars, ook voor privé-initiatieven."

"We spreken, als we het over het veld hebben, over de gesubsidieerde instellingen. We zien echter dat het veld zich ook privé sterk gedifferentieerd heeft. In Gent heb je de Zebrastraat, in Kemzeke de Verbeke Foundation. Wat gaat er gebeuren met de collectie van Annick en Anton Herbert? Verzamelaars geven reliëf aan dat veld. We moeten samenwerken. Met zo'n samenwerking realiseer je een grotere inbedding in het maatschappelijk weefsel."

Door een constructieve samenwerking, een verwevenheid tussen privé- en publieke actoren, kunnen musea werken in huis halen die ze zelf niet kunnen betalen. Moeten de budgetten ruimer zijn?

Vandenweghe: "Het huidige subsidiemodel zijn we genegen, maar als we tien jaar verder kijken, kunnen we vaststellen dat dit subsidiemodel de noodzakelijke groei van dat veld niet op deze manier blijft schragen. Het huidige model beoogt te veel de middelmoet, een klasje zonder uitschieters. Als je het gemiddelde neemt, niemand boven het maaiveld, dan denk je weleens: we zijn toch niet slecht bezig? Ik mis verschillen, het excelleren."

"Dat was het beleid van Anciaux: meer geld voor iedereen. Joke Schauvliege heeft de ondankbare taak te besparen. Ze hanteert daarvoor de kaasschaaf: iedereen bespaart een beetje. Dat zijn twee verouderde scenario's. Als het veld een verschil wil maken, moeten er middelen bij komen; er zullen huizen verdwijnen, er kunnen nieuwe initiatieven worden genomen. Er moeten keuzes gemaakt worden."

"De kern van het verhaal is: er zijn extra middelen nodig, maar we willen niet vervallen in een constant bedelen. Die middelen moeten komen uit andere bronnen dan de overheid. Wat ik zou willen, als politieke besluitvorming, is niet zozeer weer een minister die zegt dat hij het cultuurbudget gaat verhogen, dat mag van mij, maar het is onrealistisch, maar ik wil iemand die voorwaarden schept en fiscale stimuli waardoor de sector extra privé-middelen kan aantrekken."

Van Cauteren: "De belangrijkste vraag is: wat heb je nodig? Die elementaire vraag wordt nooit gesteld, ook niet door overheden, integendeel, er wordt iets opgelegd. Er wordt vooraf door de overheden gedacht: dit zullen de musea wel nodig hebben. Nooit komt er iemand langs om het ons te vragen. Bij het CAHF vroeg men niet wat we wilden, het ging erom de collecties een internationaal platform te geven, dat was het. Die vraag naar wat je nodig hebt, was bij het S.M.A.K. ook het uitgangspunt van onze reorganisatie. We vroegen het aan al onze medewerkers. Niet dat alle vragen kunnen ingewilligd worden, maar we hebben wel aan iedereen die vraag gesteld. Daarmee genereer je betrokkenheid."

KRAKER

Sinds de stichting van de Vereniging voor het Museum van Hedendaagse Kunst in 1957, onder de bezielende leiding van Karel Geirlandt, beijverden kunstlievende burgers de oprichting van een museum voor eigentijdse kunst. Vanaf de opening, in 1975 (het was toen het eerste museum voor hedendaagse kunst in België), bivakkeerde het 'als een kraker' in enkele zalen van het Museum voor Schone Kunsten, omdat het Gentse stadsbestuur maar geen oplossing kon bedenken. Toen het niet-bestaande museum voor hedendaagse kunst zijn tienjarig bestaan vierde, hing zijn eerste directeur, de bevlogen en impulsieve Jan Hoet, alle plannen en warrige ideeën die door de politici in al die jaren bedacht waren aan de kale wanden van zijn 'spookmuseum'. Het was kenmerkend voor de in die tijd treurige en navrante positie van de moderne beeldende kunst in Vlaanderen. "Het eerste decennium van zijn bestaan", zegt Van Cauteren, "kan best omschreven worden als een permanent gevecht om het voortbestaan van het museum überhaupt te garanderen."

In het bestuurakkoord zegt het stadsbestuur dat het de ambitie is "om Gent op de culturele kaart te zetten als belangrijkste vernieuwer van de Vlaamse culturele scene en als stedelijk centrum waar jonge kunstenaars zich maximaal kunnen ontplooiën". Er wordt weleens geklaagd dat Gent te weinig internationaal denkt?

Van Cauteren: "Rond internationalisering bestaat een bepaalde hysterie. In de bedrijfsweld is dat niet zo aan de orde. Het 'internationale' is een logische evidentie van de beeldende kunst sinds de jaren zestig. Het is alleen maar mate-loos complexer geworden. Onlangs, toen Gilbert

PHILIPPE VANDENWEGHE EN PHILIPPE VAN CAUTEREN © JEAN-PIERRE STOOP

& George hier waren, zeiden ze dat het voor kunstenaars eind jaren zestig en begin jaren zeventig eigenlijk nog gemakkelijk was. Er waren wereldwijd nauwelijks vijf galeries, waar verzamelaars en curatoren in een soort karavaan naartoe gingen, en er waren pakweg zeven musea waar de avant-garde werd tentoongesteld. Dat was het eigenlijk. Het was een clubje, verdeeld over Europa en Noord-Amerika, van honderd of tweehonderd geïnteresseerden. Internationalisering is gewoon een onderdeel van onze eigenheid. Onze tentoonstellingen zijn ook in buitenlandse huizen te zien. Net zoals je lokaal samenwerkt, doe je dat ook over de grenzen heen. We gaan niet zomaar met musea samenwerken, omdat het in de Verenigde Staten is; er moet een reden zijn voor die samenwerking. Je moet denken vanuit een noodzaak.”

ONAF

Door de bouw van het museum is een grote vooruitgang geïnitieerd, maar het gebouw is niet af.

Er is nog te weinig plek. In het S.M.A.K. kijk je uit op een grote overkapt hal. Als een slapende moloch wacht die prachtige hal uit 1913 op een herbestemming. Als je weet dat in het depot tachtig procent van de collectie slaapt en schreeuwt om getoond te worden, dan lijkt me de reconversie van die hal toch logisch? In elk fatsoenlijk buitenland had de artistieke goegemeente allang een besluit genomen: dit is toch de meest voor de hand liggende oplossing?

Vandenweghe: “Het klagen over te weinig ruimte of te weinig middelen heeft nog niemand in beweging gezet. Wij vertrekken niet vanuit een klaagcultuur. Het gaat vooral om een goed idee. Dat is een totaal ander verhaal: eerst komen de ideeën, dan zoeken we de middelen. Onze museale waarden zijn: noodzaak, genereusheid, kwaliteit, eigenzinnigheid, dat zijn de dingen die ons drijven. En niet de klaagzang over te weinig middelen. Hebben we meer ruimte nodig? Dat is geen goed motief, zo blijf je maar bezig. Hebben we een goede reden om meer ruimte te willen? Ja, dat lijkt me heel duidelijk.”

5. FEATURES FOCUS OP GENT